

Križarji v Zadru in Carigradu.

Na dan pred sv. Martinom je vdrlo beneško brodovje s križarji v zadrsko luko. Močno železno verigo, ki je zapirala pristan, so s silo pretrgali in se izkrcali pred mestnim obzidjem. Čez dva dni, preden se je začelo obleganje, so prišli iz mesta odposlanci k dožu in bili pripravljeni se podati. Toda med francoskimi vitezi jih je bilo dosti, ki so se Benečanom neradi uдинjali in niso marali hoditi zanje po kostanj v žerjavico. Ti so dajali Zadranom poguma, češ, križarji vas ne bodo napadli, Benečanov samih se boste pa že ubranili. Meščani nato niso marali slišati o predaji in so se pripravili na boj. Seveda se je dož silno jezil nad nezvestimi križarji, zlasti še, ko je neki francoski opat izjavil: »V papeževem imenu Vam prepovedujem to mesto napasti; kajti to je krščansko mesto, Vi pa ste križarji.« Toda večina križarske gospode je bila že čisto pod doževim vplivom in ti so pritiskali na svoje podložne, češ, naša čast zahteva, da držimo besedo in pomagamo Benečanom zavzeti mesto.

Zader.

Začelo se je torej obleganje in drugo jutro so naperili oblegovalne stolpe in stroje na obzidje, z morske strani so pa primaknili ladje z visokimi lestvami. Pet dni so metali težke kamne proti obzidju in butali z okovanimi ovni v vrata in zidove, dokler se niso Zadrani vdali in priznali beneško oblast. Na dožev predlog so oblegovalci sklenili, ostati v Zadru čez zimo in so si razdelili mesto. Benečani so se nastanili ob pristanišču, Francozi pa v notranjem mestu. Toda stara nasprotja so ostala naprej in čez tri dni je izbruhnil med zavezniki krvav boj po zaduhlih ulicah, da so voditelji le s težavo ločili nasprotnike. Mnogi križarji so razočarani odšli; tisti, ki so dočakali pomladi v Zadru, pa tudi niso videli Sv. dežele, ampak so jih zvesti Benečani še naprej izrabili. Peljali so jih nad Carigrad, kjer so ustanovili tako imenovano »latinsko cesarstvo«; to je prineslo Benečanom višek njihove pomorske moči, ki jo je morala kmalu občutiti tudi naša obala.

V Zader je namreč prišel bizantinski cesarjevič Aleksij in je prosil križarje in Benečane pomoči za svojega nesrečnega očeta Izaka Angela. Tega je bil lastni brat pahnul s prestola, mu dal iztakniti oči in ga vreči v ječo. Aleksij je rotil križarje in jim obljubljal zlasti veliko denarja, ki so ga bili najbolj potrebni; ponujal jim je pa tudi vojaško pomoč in ladje zoper mohamedance in slednjči je tudi obljubil zedinjenje grške razkolne cerkve z rimsko in priznanje papeževe oblasti, če bo njegov oče prišel nazaj na prestol. Te lepe obljube so omamile večino križarjev, najbolj pa je bil vesel zviti Dandolo. Saj se mu je nudila prilika, maščevati se nad novim bizantinskim cesarjem, ki je takoj začel gledati na prste beneškim trgovcem, po drugi strani je pa dobro vedel, da Bizantinci ne bodo

mogli izpolniti svojih obljub, potem jih bo imel pa tako v rokah, kot ima križarje.

Pomladi l. 1203 je torej odjadralo beneško brodovje s križarji izpred Zadra proti Carigradu. Po kratkem obleganju so se polastili mesta, slepi Izak je postal zopet cesar in seveda potrdil vse sinove obljube. Toda dajati je bilo tudi takrat teže kot obljubljeni. Grško ljudstvo in duhovščina sta sovražila »krivoverske« Latine in nista hotela niti slišati o zedinjenju z Rimom. Od notranjih in zunanjih bojev težko izkušana država pa tudi ni imela denarja, da bi izplačala križarje. Nesrečnega Izaka je smrt kmalu rešila teh skrbi; ko je pa njegov naslednik Aleksij hotel s silo zbrati potrebno vsoto, so se mu Carigraščani uprli in ga ubili. Seveda je zdaj očitno izbruhnilo tudi sovraštvo zoper križarje, ki so pomladi l. 1204 drugi oblegali in osvojili Carigrad. Boj je bil hud in zmagovalci so se grdo znesli nad »verolomnimi« Grki. Veličastno carigrajsko mesto, ki mu dotlej še noben sovražnik ni prišel do živega, so požigali in plenili brez usmiljenja; polovico mesta je zgorelo. Uničili so svetne palače kot cerkve in samostane, niso jim bila sveta niti mrtva trupla bizantinskih cesarjev. Največjo škodo so pa prizadejali vsej znanosti in omiki, ko so sežgali nešteto starih rokopisov, razbili in pokončali polno dragocenih umetnin in spomenikov. Veliko so pa odnesli s seboj kot plen lakomni Benečani, n. pr. bronaste konje Lizipove, ki še danes krase pročelje cerkve sv. Marka v Benetkah.

Ko se je slednjič divjanje uneslo, so zmagovalci izvolili za novega cesarja grofa Balduina Flanderskega in ga v cerkvi Božje modrosti slovesno okronali. Njemu samemu je pa ostala komaj četrtina prejšnje bizantinske države, mnoge dežele so si namreč križarski velikaši med seboj razdelili kot cesarjevi vazali. V Carigradu so postavili poleg »latinskega« cesarja tudi »latinskega«, t. j. katoliškega patrijarha in na zunaj se je zdelo vse krščanstvo slednjič združeno pod enim poglavarjem. Toda sila tudi topot ni bila prida; ljudstvo vsiljenih mu svetnih in cerkvenih gospodarjev ni maralo in nasprotje med zapadnim in vzhodnim krščanstvom se je le še poglobilo. Na znotraj je bila nova država slaba, od zunaj je imela pa tudi polno sovražnikov in zato se je obdržala komaj dobrega pol stoletja. Večji del Male Azije je bil ostal sploh v bizantinski oblasti. Tu, v mestu Nikeji, so bili tačas cesarji in patrijarhi in l. 1261 je cesar Mihael Paleolog s pomočjo beneških sovražnikov Genovežanov zavzel Carigrad in njegovi potomci so tod vladali še pičlih 200 let, dokler si niso l. 1453 osvojili Carigrada Turki.

L. 1261 je bilo torej konec latinskega cesarstva, ostala je pa beneška pomorska država, ki jo je bil ustvaril stari, napol slepi Dandolo. Kot pri delitvi drugega plena, so si tudi pri delitvi bizantinske države l. 1204 Benečani vzeli največji del. Najvažnejše obalne pokrajine, otoki in pristanišča so pripadli njim, njihove so bile tri osmine samega Carigrada, kjer so živeli kot doma in beneški dož si je vzdel ponosni naslov: »gospodar četrtine in polovice rimskega cesarstva«. Dandolo sam svoje slave ni dolgo užival; umrl je 1. junija l. 1205, potem ko je bil ustvaril velesilo na morju, kakršne svet še ni videl po propadu stare Kartagine.

Razumljivo je, da je nova, ojačana beneška država še vse bolj težila po popolni vladi v našem Jadranu kot prej. Začela ga je smatrati za čisto svoje morje in si lastiti izključno pravico, po njem trgovati in brodariti. Da pa to ne bo šlo tako gladko, ji je pokazal isti Zader. Zadrani so namreč l. 1202 porušene zidove hitro obnovili in odpadli od Benetk, ki so jih šele l. 1205 znova pokorile — a zopet ne za dolgo.